

חלק א: דיני נדה

פרק א: מהי נדה

"וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זֹכָה דָּם יִהְיֶה זֹכָה כַּבְשָׂרָה שֹׁבַעַת יָמִים תִּהְיֶה בְּנִדְתָּהּ וְכָל הַנִּגַּע בָּהּ יִמָּא עַד הָעֶרְב. וְכָל אִשָּׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּנִדְתָּהּ יִמָּא וְכָל אִשָּׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו יִמָּא. וְכָל הַנִּגַּע בְּמִשְׁכָּבָהּ יִכָּסֵּם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְיִמָּא עַד הָעֶרְב. וְכָל הַנִּגַּע בְּכָל בְּלִי אִשָּׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו יִכָּסֵּם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְיִמָּא עַד הָעֶרְב. וְאִם עַל הַמִּשְׁכָּב הוּא אִו עַל הַבְּלִי אִשָּׁר הוּא יִשְׁבֹּת עָלָיו בְּנִגְעוֹ בּוֹ יִמָּא עַד הָעֶרְב. וְאִם שָׁכַב יִשְׁכַּב אִישׁ אֶתְּהּ וְתִהְיֶה נִדְתָּהּ עָלָיו וְיִמָּא שֹׁבַעַת יָמִים וְכָל הַמִּשְׁכָּב אִשָּׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִמָּא.

וְאִשָּׁה כִּי יִזוּב זֹבֵב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים כְּלֹא עֵת נִדְתָּהּ אִו כִּי תִזוּב עַל נִדְתָּהּ כָּל יָמֵי זֹבֵב מִמָּאָתָּה כִּימֵי נִדְתָּהּ תִּהְיֶה מִמָּאָתָּה הוּא. כָּל הַמִּשְׁכָּב אִשָּׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל יָמֵי זֹכָה בְּמִשְׁכָּב נִדְתָּהּ יִהְיֶה לָּהּ וְכָל הַבְּלִי אִשָּׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו מִמָּא יִהְיֶה בְּמִמָּאָתָּה נִדְתָּהּ. וְכָל הַנִּגַּע בָּהּ יִכָּסֵּם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְיִמָּא עַד הָעֶרְב. וְאִם טָהַרְהָ מִזֹּכָה וְסִפְּרָהּ לָּהּ שֹׁבַעַת יָמִים וְאַחַר טָהַרְהָ. וּכְיֹזֵם הַשְּׂמִינִי תִקַּח לָּהּ שְׁתֵּי תְרִים אִו שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה וְהַכִּיָּאָה אוֹתָם אֶל הַכֹּהֵן אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וַעֲשֵׂה הַכֹּהֵן אֶת הָאֶחָד הַמָּאָתָּה וְאֶת הָאֶחָד עָלָהּ וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לְפָנָי יִהְיֶה מִזֹּבֵב מִמָּאָתָּה. וְהִזְרִתֶם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּמָּאָתָּם וְלֹא יָמָתוּ בְּמִמָּאָתָּם בְּמִמָּאָם אֶת מִשְׁכָּבִי אִשָּׁר בְּתוֹכָם. זֹאת תִּזְרֹת הַזֹּבֵב וְאִשָּׁר תִּצָּא מִמֶּנּוּ שֹׁכַבֵּת זֶרַע לְמִמָּאָה בָּהּ. וְהִדְוָה בְּנִדְתָּהּ וְהַזֹּבֵב אֶת זֹבֵב לְזָכָר וְלְנִקְבָּהּ וְלֹאִישׁ אִשָּׁר יִשְׁכַּב עִם מִמָּאָה"

(ויקרא טו, יט-לג)

מהי נדה

מדי חודש בחודשו רחם האשה מכין את עצמו לקבלת הפריה. אם לא התרחשה הפריה, דפנות הרחם שהתעבו והוכנו לקבלת ולד מתמוססות ומופרשות מגופה.

דימום מחזורי זה נזכר במקרא בשמות 'אַרְחַ' (ברא' יח, יא) ו'דָּרְךְ' (שם לא, לה) ובלשון חכמים (ראה דוג' נדה מא ע"ב) נקרא 'דם', 'וסת' או 'מדודה'. בימינו משתמשים בעיקר בשם וסת לציין את הדימום המחזורי של האשה.

האשה בעת וסתה נקראת 'נדה' כלומר מרוחקת (אונקלוס ויקרא ב, כא; ישעיה סו, ה. וברס"ג שם) או 'דווה' שפירושה חולה או בלשון חז"ל 'גלמודה' כלומר גמולה ומובדלת מבעלה (ר"ה כו ע"א).

בדומה לנדה, גם 'זבה' היא אשה שיצא דם מרחמה, אם כי ל'זבה' יש דינים שונים מאשר לנדה כפי שיבואר להלן.

הגופיף המוצהב נשאר בשחלה אחר הביוץ, ובשלב זה מופרש מבלוטת תת-המוח הורמון נוסף, אשר מסייע להורמון זה להפריש פרוגסטרוון. כל המערכת ההורמונלית המופרשת מבלוטת תת-המוח מתואמת ע"י תת הרמה, אך המנגנונים המדויקים מרם הובררו סופית. במקביל לתהליכים המתרחשים בבלוטת תת-המוח ובשחלה, ושינויים מחזוריים ברחם. עוביה של רירית הרחם, וכלי הדם שברירית הולכים ומתרחבים, וזוהי תקופת השגשוג של רירית הרחם הנמשכת 10-20 ימים. הפרוגסטרוון גורם להפרשות בלוטות רירית הרחם, ומכין את הרחם לקליטת הביצית המופרית, ולהתפתחות הריון. בהיעדר הפריה, מתבטלות כל הכנות הרחם לקבלת הביצית המופרית ולפיתוח ההריון, ופעילות הפרוגסטרוון נפסקת. עקב כך מתמוטטת ריקמת רירית הרחם וכלי הדם הרבים שבה, מתקלפת ונושרת החוצה יחד עם דם והפרשות שונות, וזהו הווסת.

הווסת נמשכת על פי רוב בין 3-5 ימים (טווח של 1-8 ימים). ראשית הופעת הווסת היא בדרך כלל בגיל 12-14 שנים. ככל שהמצב התזונתי והכלכלי טוב יותר גיל הופעת הווסת הוא מוקדם יותר, וסופו בגיל 45-50 שנה. גיל סיום הווסת איננו מושפע מגורמים סביבתיים, אלא מגורמים אינדיבידואליים של כל אשה ואשה. הווסת בצורתה זו מצויה רק בבני אדם ובקופים דמויי אדם.

א. "מה רבו מעשיך ה' מאוד עמקו מחשבותיך". במשך כשלושים שנות פוריות האשה מתרחשת פעולה מחזורית מתואמת היטב בין בלוטת תת-המוח, השחלות, והרחם, הגורמת להופעת וסת בתדירות חודשית, אלא א"כ התרחש הריון.

הווסת היא דימום מן הרחם הבא מתקופה לתקופה. וזהו תיאור התהליך: בתוך השחלות מצויים זקיקים, המכילים בתוכם ביציות. בכל חודש מתפתח זקיק אחד, המביא לחריגת הביצית שבתוכו לצורך הפריה. בשעת התפתחות הזקיק הולכת רירית הרחם ומתעבה, כלי הדם שבה מתרחבים ומתארכים, והרחם כולו גדל. כל זה נעשה לצורך הכנת הרחם לקליטת הביצית המופרית. תהליכים אלו נגרמים על ידי פעולות של הורמונים מיוחדים המופרשים מהאונה הקדמית של בלוטת תת-המוח, ומהזקיקים שבשחלות. ההורמון מעורר הזקיק מופרש מבלוטת תת-המוח, וגורם להתפתחות זקיק ראשוני בשחלה. זקיק זה מפריש הורמון אסטרוגני, אשר משפיע על התעבות רירית הרחם. הורמון זה משפיע על בלוטת תת-המוח לעכב את ההורמון מעורר הזקיק, ומעודד את הפרשת ההורמון-ההצהבה. שני הורמונים אלו גורמים לבקיעת הזקיק, ולחריגת הביצית ממנו, וזהו תהליך הביוץ. הביוץ קורה באמצע המחזור, היינו ביום ה-14 באשה שיש לה מחזור סדיר וקבוע כל 28 יום, או בין 16-12 ימים בנשים שיש להן מחזור מאורך או קצר יותר.

בהתפתחות הלכות נדה וזבה יש שלושה ציוני דרך מרכזיים – נדה של תורה, נדה של חכמים, נדה של בנות ישראל.

נדה וזבה של תורה

התורה הבחינה בין שני פרקי זמן שראתה בהם דם, ימי נדה וימי זיבה. לפי הלכה למשה מסיני קיימת מחזוריות קבועה של שמונה עשר יום: הרואה דם בשבעת הימים הראשונים, בין שראתה טיפה אחת, בין שראתה כל שבעה, נקראת נדה,

בזמן הווסת ממקומות ישוב, ולקבוע לה סוכה מרוחקת לעצמה.

בנצרות אין דינים מיוחדים ביחס לאשה בזמן הווסת, וגם באיסלאם יש רק מנהגים מוגבלים הנוגעים לאיסור האשה בזמן זה בתפילה, בצום, בקריאת הקוראן, ובכניסה לבית תפלתם, אך אין היא מנודה, ואינה אסורה במגע. בנוסף ליחס המיוחד לאשה הנדה היו גם דעות קדומות על סגולות חיוביות או שליליות של דם הנדה.

מדעני העולם העתיק סברו, שהאשה לוקה ממבעה בריכויו דם, ועליה להשתחרר מזמן לזמן מעורף זה, ולטהר את גופה מחומרים מזיקים שהצטברו בה. רק במאה העשרים נתגלו הקשרים בין מחזור הווסת, לבין בלוטת תת-המוח, השחלה, רירית הרחם, וההרמונים השונים, והוברר תהליך הווסת המבטיח של האשה (מתוך: אנצקלופדיה רפואית הלכתית, ערך נדה וזבה).

ג. "מפני מה נקראין ימי נדה? מפני שהם ראויין לנדה, וכל דם שתראה בהם - דם נדה יחשב" (אס"ב פ"ו ה"ג[ג](ד)).

ד. "ולמה נקראין ימי זיבה? מפני שהם ראויין לזיבה, וכל דם שתראה בהם-דם זיבה יחשב" (אס"ב פ"ו ה"ג[ג](ה)).

ה. כן היא שיטת הרמב"ם עפ"י מסורת הגאונים וקבלתם. ראה תנחומא (פרשת מצורע ו), ופירוש רבנו שרירא גאון (אוצר הגאונים, נדה נד ע"א), ספרא עם פרוש רבנו הלל (מצורע), הרשב"א בשם רבנו חננאל (חידושי הרשב"א, נדה נד ע"א), והגר"י קאפח (אס"ב פ"ו אות ה) חזק מסורת זו. אולם לרש"י שיטה שונה בספירת ימים אלו. עם ראיתה הראשונה היא

דימום מתוך חלל הרחם הוא בדרך כלל תוצאה של המחזור ההורמונלי. אכן, יש שהדימום נובע מסיבות אחרות, כגון דימום הריוני, הפלה, גידול, דלקת, הפרעות קרישה כלליות, בדיקות רפואיות, פציעות וחבלות שונות (מתוך: אנצקלופדיה הלכתית רפואית, ערך נדה וזבה).

ב. 'ברוך שהבדילנו מן התועים', ו'בחר בנו מכל העמים'. בתרבויות שונות בעבר, ובשכמים פרימיטיביים עד היום, יש אמונות שונות על משמעות הווסת, סיבתו, ובעיקר ההתייחסות לאשה בעת הווסת. רבים מהעמים והשכמים הללו מתייחסים לאשה בימי הווסת כמסוכנת לסביבתה ולעצמה (וראה פסחים ק"א ע"א תפיסה זו שהנדה בתחלת

נדתה הורגת א' מהן ואם בסוף נדתה עושה מריבה ביניהן ע"י"ש). ואכן כרוגמא, הרמב"ן עה"ת (בר' לא, ה; ויק' יב, ד; שם יח, יט) כך החזיק, אולם הרמב"ם לא התייחס כלל

לכך (וראה למאירי שם שאין זו תפיסת חז"ל אלא שכן סברו אנשי בבל). היא נחשבת כמסוכנת בעיקר לחולים, לילדים, ולנשים אחרות בימי ווסת והלידה. היא נחשבת כפוגעת במעיינות, בשדות וכרמים, בדגים ובימים, ובחפצים ואישים רבים ושונים. לפיכך יש מנהגים שונים של הרחקת האשה הנדה מביתה ומסביבתה, איסורים על נגיעתה בדברים שונים, איסורים על כניסתה למקומות מסויימים, במיוחד למקומות של קדושה. למשל, אסרו על נשים בימי ווסתן לחלוב, לבשל, לרכב, ואפילו לגעת בחפצים רבים שיש להם חשיבות בעיני בני השבט, ויש שאסרו עליה לדרוך בשבילים שאנשים הולכים בהם, ואפילו להסתכל על חפצים שונים. מכאן המנהג בין השכמים מסויימים להרחיק את האשה

ומשפסקה לראות ביום השביעי טובלת כליל השמיני ומהורה לבעלה. הרואה דם באחד עשר הימים שלאחר השבעה, נקראת זבה. אם תראה יום או יומיים, הרי היא זבה קמנה, משמרת את הלילה שלאחר ראייה זו, למחרתו טובלת, ואם לא תראה עד הערב מהורה לבעלה. ברם, אם תראה דם שלושה ימים רצופים באותו פרק זמן, הרי היא זבה גדולה. על זבה גדולה לספור שבעה נקיים, למבול ביום השביעי, ומהורה בערב לבעלה. בנוסף, עליה להביא קרבן ביום השמיני. אם תראה דם לאחר אחד עשר הימים הללו דינה שוב כנדה, דהיינו לאחר אחד עשר ימים מתחיל מחזור חדש למנין ימי נדה וזיכה.

האשה מונה לנדתה או לזיבתה לפי מחזור זה, החל מהראיה הראשונה שתראה בחייה (רמב"ם אסו"ב פ"ו ה"ט ואילך ושם פ"ח ה"ג וביאור הגר"י קאפח אות ד. ושם פ"א ה"ב ושם פ"ד ה"א).

נדה של חכמים

מאחר שנתמעט לבם של ישראל מפני שאין בני תורה בשדות, התקין רבי יהודה הנשיא שכל אשה שראתה יום אחד תשב ששה ימים והוא. ואם ראתה יומיים תשב ששה והן. ואם ראתה שלושה ימים רצופים, אף אם הם בתוך תקופת נדתה, צריכה לשבת שבעה ימים נקיים.

לא שמענו כזאת, אלא כל דם שתראה אפילו טפה כחרדל יושבת עליה שבעה נקיים, ובלי זה אפילו מבלה בכל מימות שבעולם הרי היא באיסורה כפי שהיתה. וחלילה שמי שהוא בתימן נהג כפי שמעידים, לא בשום עיר ולא בשום כפר. ומה שמוענים בשם הרמב"ם שקר הם אומרים, אדרבא הרמב"ם בזה מחמיר יותר מאחרים, ולדעתו שבעה נקיים הם על הרוב דאורייתא ממש. ולכן ישתקע הדבר ולא ייאמר וחלילה להקל, כי זו לא קולא אלא עברה חמורה.

ועוד השיב בתשובה אחרת: "כבר כתבתי לעיל שאין דין שומרת יום כנגד יום בימינו כלל, ובפרט לדעת הרמב"ם שיתכן שאותו היום הוא זמן נדה ואז היא אסורה מן התורה. וכל מה שמעידים בענין זה שקר הם מעידים. ומעולם לא שמענו כדברים הללו בתימן, וכל ההבליים הללו נוצרו כאן ע"י קלי הדעת".

ז. רש"י (נדה סו ע"א). והגר"י קאפח (אסו"ב פ"א אות יא) הביא את המ"מ וכפי הנראה שלא

מתחילה בספירת ז' ימי נדה ואח"כ מתחילים י"א ימי זיבה. אלא שאם ראתה בימי זבתה ג"פ רצופים, אינה חוזרת לידי נדתה אלא אחר שתספור שבעת ימי נקיים. נמצא א. שהכלל "ואחד עשר יום שבין נדה לנדה-הלכה למשה מסיני" (נדה עב ע"ב) עפ"י הבנת רש"י לעולם לא יוצא כמדויק שרואה דם וסת אחרי י"א יום, ואילו לרבינו הדבר עומד ויציב ב. עפ"י הבנת רש"י, יש לתמוה מדוע התקשו בנות ישראל להבחין בין זיבה לנדה, שהרי כשרואה דם וסת מתחילה ימי נדה, ואינה צריכה לחשב אם אלו ימי נדה או זיבה, ואילו לדעת רבינו המכשול והמעות והבלבול מובן.

ו. הערת אחי"ה: נשאל הגר"י קאפח זצ"ל בדבר עדות זקנים מתימן שנוהגים גם היום דין של שומרת יום כנגד יום, וטובלת ומותרת לבעלה, ולדבריהם כך הוא פשט דברי הרמב"ם, ומדרש תנחומא ועוד ולמענתם כך נהגו בתימן. אם יש אמת בדבריהם או שמא מועים הם. והשיב (ה' תמוז תש"מ), וז"ל: "מה שמעידים לדברך זקנים בענין נדה ח"ו, מעולם

נדה של בנות ישראל

בתקופת חכמי התלמוד החמירו בנות ישראל על עצמן שאפילו ראו טיפת דם כחרדל, ואפילו ראוה בימי הנדה, הרי הן יושבות עליה שבועה נקיים כדין זבה גדולה, ורק בליל שמיני, לאחר ספירת שבועה, טובלות ומותרות לבעליהן (ביחס לראייה בהרגשה או שלא, ראה להלן בהגדרת כתם).

הטעם המרכזי לחומרה זו הוא כדי שלכל הנשים תהיה ספירה קבועה לכל ראייה, ולא תצטרכנה לחשב ימי נדה וימי זיבה מן הדם הראשון שהן רואות, כי לא כולן בקיאות בכך¹. חומרה זו נקבעה להלכה ומשום כך בימינו אין עוד משמעות הלכה למעשה בין נדה לזבה, קמנה או גדולה, הואיל וכל הנשים נוהגות תמיד כדין שיוחד לזבה הגדולה. ולכן, מכאן ואילך נשתמש רק בשם 'נדה'.

איסור חיי אישות עם נדה

התורה אסרה לבוא על הנדה. והבא עליה במזיד חייב כרת², ובשוגג חייב קרבן חטאת קבועה³ (ספר המצוות, לאוין שמו"ו).

בנוסף לאיסור זה, ישנן הרחקות שונות שנוהגות בין איש לאשתו בעת נדתה, כפי שיבואר להלן (פרק ה).

כתם ודם

יש להבחין בין שתי סוגי ראיות, ראית דם וראיית כתם:

דם – אשה שראתה דם, והיתה לה הרגשה (תבואר לקמן), חזקה שדם זה יצא מרחמה: "דָם יִהְיֶה זָבָה בְּבִשְׁרָה" (ויקרא טו, יט) – עד שתרגיש בכשרה (נדה נו ע"ב; אסו"ב מ, א)⁴. באופן זה היא טמאה מהתורה.

אשה שראתה דם בהרגשה טמאה מן התורה אפילו אם היה מראהו קמץ ביותר

ה"ה, ולהגדרת שגגה ראה שם פ"ב.
 יא. אשה שיצא דם מרחמה בין בצורה טבעית בין באונס ע"י גורם חיצוני (=קפיצה וכיו"ב) – טמאה טומאת נדה מן התורה (רמב"ם אסורי ביאה פ"ה ה"א). אין צורך שיצא הדם מחוץ לגופה, אלא כיון שיצא מהרחם לפרוודוד (=נרתק, כלומר מהפחת ועד שער הרחם) – האשה טמאה נדה (שם פ"ה ה"ב). בין אם יצא בשעת וסתה ובין שלא בשעת וסתה (שם פ"ה ה"א).

במדוייק, וכתב: "ראתה יום אחד תשב ששה והוא, שנים תשב ששה והוא", והנכון הוא כפי המ"מ בדפוסים "שנים תשב ששה והן", וכך הוא לשון התלמוד בנדה סו ע"א.

ה. ראה אסו"ב פי"א ה"א-ב ו-ד וכיאר הנר"י קאפח שם אות יב בשם הרמב"ן.

ט. להגדרת עונש זה ראה הל' תשובה פ"ח וכיאר הנר"י קאפח אות ד-ה.

י. להגדרת קרבן זה ראה הל' שגגות פ"א

ואפילו היה על בגד צבעוני. אשה זו צריכה לבדוק עצמה משייפסק הדם (=הפסק טהרה), לאחר מכן לספור שבעה נקיים ובסופם לטבול.

בימינו שאין בית המקדש קיים, טומאה זו נוהגת הלכה למעשה² אך ורק לענין איסור קיום יחסי אישות (אסו"ב ד, א) ולאיסור קירבה (גופנית) בין הבעל לאשתו (אסו"ב פ"א הל' ז')³ ((ח)).

בתם – אשה שראתה דם שאינו מלווה בהרגשה אינה טמאה מהתורה. ורק לאחר שיתקיימו תנאים מסוימים תוגדר כטמאה מדרבנן (אסו"ב פ"ט ה"ב; התנאים שנוכרו יפורטו להלן).

גם כשברור לאשה שהדם יצא מרחמה (=מקורה) אינה טמאה מהתורה, הואיל ולא הרגישה ביציאתו.

דין אשה הטמאה מדרבנן כדין אשה הטמאה מהתורה ועליה להפסיק בטהרה, לספור שבעה נקיים ולטבול (אסו"ב פ"א ה"ג'⁴ (יא)).

מהי הרגשה

ההרגשה שמלווית בראיית הדם ומטמאת מהתורה (לדעת רבנו הרמב"ם ומנהג בנות תימן) היא הרגשת פעילות בגופה, כלומר "כל אשה שיש לה וסת תרגיש בעצמה מפקת, או מתעטשת, או חוששת פי כרסה ושיפולי מעיה, או אוחתה צמרורית, או ראשה כבד עליה, או אבריה כבדו, וכיוצא באלו"⁵ (אסו"ב פ"ח ה"א; שם פ"ט ה"א; מממאי משכב ומושב פ"ג ה"ג'⁶ (י)). "יש אשה שדרכה לראות בעת שיתחיל בה מקרה מאלו, מיד

יב. ראה הל' מממאי משכב ומושב במפורט.
 יג. עפ"י שיטת רבנו הרמב"ם ההרגשה היחידה שהאשה טמאה מהתורה היא פעילות גופנית חיצונית, כפי שביאר הגר"י קאפח (שם פ"ח ה"א אות ב, ופ"ט ה"א)⁷ (א-ב) אות א). וכן עלה בידי מבירור אצל נשות תימן הצדקניות ללא יוצא מהכלל ואפי' נשות "מוואריין" (= רבנים ת"ח). ואף הגר"י קאפח (כסלו תשמ"ב) השיב, וז"ל: "ברור כי ההרגשה לדעת רבנו אינה הרגשת הנוילה של הנוזל, אלא התחושות הטבעיות כי לא הזכיר רבנו בשום מקום הרגשת הנוילה", עכ"ל (אח"ה). וכתב הר"י רצאבי במאמרו בראש ספר 'שערי קדושה' להר"ח עוזרי (הנד"מ) כי אחר בירור וחקו"ד מהמשפחות המיוחסות והנכבדות מהעיר צנעא ובכללם מצאצאי מהר"ץ היו קובעים ע"פ הרגשת

הגוף לפני קבלת וסת עיי"ש (שלא כדברי מהר"ץ דלקמן). וכ"כ ערוך השולחן (קפמ, מד) בד' רבינו וכ"כ הפרדס רמונים. ובמעין טוהר (קפג הע' 1) ציין שהרגשות אלו מאוד שייכות בימינו. ורבים מן הפוסקים למדו מדברי רבינו (אסו"ב פ"ה ה"ג'⁸ (ז)), שההרגשה היא "זעזוע הגוף" (=כמין צמרורת) (מעין טוהר שם בשם שו"ת מהר"ם שיק י"ד סי' קפד ועוד אחרונים). אולם כ' שגם לשיטתם ראוי להחמיר בהרגשות אלו (כדעת רבינו) שהיא הרגשה מן התורה. ומהר"ח כסאר (שם טוב, אסו"ב ט, א), נראה שהבין שהרגשה היא כהרגשת הטלת מי רגלים שמרגיש בגופו (וראה עוד להלן הע' טו, יז), אולם המדקדק בדבריו יראה שלא כתב כן בדעת רבינו אלא כפי שהבין מדברי התלמוד, והראיה שבאסו"ב ח א, ומממאי משכב ומושב ג ו, הדגיש

בתחילתו; ויש אשה שתמתין במקרה זה שעה או שתיים, ואחר כך תראה הדם בסוף הווסת" (מטמאי משכב ומושב פ"ג ה"יא[ו])⁷.

דעת מרן השו"ע – ההרגשה היא כמו פתיחת פי המקור (=צוואר הרחם)⁸, וכן מורים רבים מחכמי אשכנז וספרד. ויש הסוברים כי ההרגשה היא כמו זיבת דבר לח"ט. ורבים דחו זאת". לדעת רבנו הרמב"ם (פתי' פה"מ, וזיבת ד"ל) נראה שהללו אינם נחשבים כהרגשה כלל, והרואה דם במקרים אלו דינה כדין רואה בתם שיבואר להלן.

ראיה בלא הרגשה

אשה שבדקה עצמה בדיקה פנימית ומצאה דם בפרוזדור" (הנרתיק, והוא מהפתח ועד שער הרחם) אף שלא ראתה בהרגשה הרי היא בחזקת טמאה מן התורה" (אסו"ב פ"ה הל' [ה-ו][ה), ופ"ט ה"א).

בדיקה מטמאה דוקא כאשר בדקה בבגד (=עד) בדוק ונקי, אבל אם ראתה בלי בדיקה או בדקה עצמה בבגד מלוכלך או ספק מלוכלך אינה טמאה מן התורה (שם פ"ד הל' [יט-כ][יה)), ויש שאינה טמאה אף מדרכנן כפי שיפורט להלן בדיני כתמים.

יט. בדחית הגמרא נדה (נו ע"ב) נאמר: "לעולם דארגישה, ואימור הרגשת עד הואי [=לעולם שהרגישה, ושמה הרגשת העד היא]". ובביאור הגמ' הסתפקו היאך לבאר, האם הביאור שהאשה מוענת שהרגישה אך אנו חוששים שכנראה היא מחליפה הרגשתה בזמן בדיקתה הפנימית בחיכוך העד בבשרה בהכנסתו והוצאתו, או שהביאור שהאשה מוענת שלא הרגישה ואנו סבורים שהיא החליפה הרגשתה בהרגשת מי רק רגלים או חיכוך בדיקת העד. ראה על כך בכריתו ופליתי (ר"ס קפג) בשם ה"שב יעקב'. וראה עוד בפרדס רמונים (פתי' נדה כ ע"ג) שהביא ב' אופנים אלו אך פקפק באפשרות שהכוונה, כיון שמרגשת על בשרה חיכוך העד בהכנסתו והוצאתו, חזקה שהרגישה הרגשה מהתורה ובדיקת העד התחלף לה עם ההרגשה מהתורה. וכתב על כך שהלשון דחוק לפרש כך, ולכן יש לפרש בענין אחר (וע"ע מה"ב ח"א עמ' כב).

היו שראו לטמא מהתורה גם אם מצאה כתם בקינוח (הצינוני) אחר תשמיש או אחר המלת מי רגלים (סדרי טהרה ריש סימן קצ). וכתב הפרדס

בדעת רבינו כי ווסת הגוף והרגשותיו השונות מלווה עם ווסת הימים, עיי"ש.

יד. וברור שאם ראתה לפני הרגשה זו, היא אינה טמאה מן התורה (מעין טוהר קפג הע' ו).

טז. דעת השו"ע (קצ, א), כדעת תרומת הרשן שהרגשה מן התורה היא פתיחת פי המקור. וכן היא דעת מהר"ץ (שע"ט ד, יג) ורבים מבני תימן אחריו העתיקו בדבריו בחיבוריהם. אולם דעת רבינו כאמור אינה כן ולמנהג בנו"ת ראה בהע' י"ג.

מז. יש מן האחרונים שסברו שהרגשה היא זיבת דבר לח, כמו הנודע ביהודה (קמא, יו"ד נה) ועוד.

יז. רבים מהאחרונים חלקו עליו, ראה באורך במהרת הבית (ח"א סי' א הע' ד) שכן החזיק לעיקר להקל. וכאמור אין להרגשה זו מקור בדברי רבינו. עיין בדברי הגר"י קאפח, שם, שנוטה שלא לקבל שיטת הגר"ב בשיטת רבינו.

יח. עפ"י כת"י תימן, ולא "בפרוזדור" עפ"י הדפוסים. ראה פ"ה בביאור הגר"י קאפח אות ו, וילקוט שנויי נוסחאות פרנקל פ"ה ה"ג. ועוד באורך לירידי בעל שו"ת מנחת אברהם (חמ"ז) סי' יד הע' 4.

אשה שראתה דם עם מי רגלים, הרי היא טהורה. ואין הבדל אם עשתה צרכיה בעמידה או בישיבה. ואף אם הרגישה שנודעזע גופה אינה חוששת, ואנו תולים שזו היא הרגשת מי רגלים והדם בא כתוצאה מדלקת בדרכי השתן (אסו"ב פ"ה ה' [יח] (ז) וכיאר הגר"י קאפח שם כו)². ואם ראתה דם אחר שעשתה מי רגליה, תשאל לחכם³. וגם אשה שראתה דם בעד שקנחה בו אחר תשמיש, תשאל לחכם⁴.

הרגשה בלא ראייה

אשה שהרגישה הרגשה שמטמאת מהתורה אך לא ראתה, רבו הדעות: יש אומרים (כן נראה לדעת רבנו הרמב"ם וכן מנהג כנות תימן⁵) - כשבדקה עצמה מיד ולא ראתה כלום, אינה טמאה ונשארת במהרתה.

בלי הרגשה שהאיסור מדרבנן, הרי שיש להסתפק אם מחמת מכה, ואפשר בספיקא דרבנן להקל. הערת הגר"ש קורח: אחר המחילה, משום שזה בלי הרגשה נוצר ספק אם זה ממכה, או משום שזה דרבנן נוצר הספק. לענ"ד זה ענין לרופאות לבדוק. הערת אחי"ח: מעשה היה (אר"ב תשנ"ב) בשאלת כתם על נייר טואלט צבעוני, ולדברי האשה היה בקינוח אחר הטלת מ"ר ומראהו טהור ושאלתי את מארי, והשיב: מותר, אע"פ שהיה אחר הטלת מ"ר, משום שהוא נייר ואינו מק"ט. וכך הורה כיוצ"ב במעשה (יב טבת תשנ"ד) שקנחה בנייר טואלט צבע כחול ונהפך המראה לחום, והורה: מותר אע"פ שהוא אחר הטלת מ"ר, כיון שהוא ע"ג דבר שאינו מק"ט וגם לא ראתה בהרגשה, ע"כ.

כב. בדרכי טהרה השלם (א, יט) הורה להחמיר כדין הרואה בהרגשה שהיא טמאה מן התורה, וזאת ע"פ הגמ' (נדה נו ע"ב) בדחייתה שמעשה התשמיש הקהה את ההרגשה. וע"ע פתחי תשובה (קפג סק"א). אך במהרת הבית (ח"א ח סוף הע' יב) הורה שדינה כדין הרואה כתם לכן יש להקל. ובדעת רבינו יש עוד לעיין.

כג. כ"פ בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' קמט שלא כתרומת הדשן ושכן מוכח בדעת רבנו הרמב"ם ושכן מנהג עיי"ש. וכ"כ הרמ"א בדרכי משה ריש ס' קפח. וע"ע מה"ב ח"א עמ' שלה בהע'.

רימונים: "וכל זה הוא תמוה מאד בעיני, שאם כן מצינו כמה כתמים שאסורים מהתורה, כגון אחר תשמיש ואחר מי רגלים וכיוצא בזה, ואם איתא למה לא הוזכר בש"ס ובפוסקים וכו". ובשו"ת הר המור (גדולת מרדכי סימן כ') האריך בראיות נגד דברי הסדרי טהרה הנ"ל, וכתב עליו שבנה מצודות גדולות על יסוד קלוש כזה. והעיקר שמעות ההרגשה בעד או לאחר התשמיש או לאחר הטלת מי רגלים שכיח ולכן יש לטמא. וכתב הגר"ע יוסף (טה"ב שם): "ומיהו לענין הלכה נראה לי שהעיקר כדברי הפרדס רמונים הנ"ל שנאמרים בטוב טעם ודעת. ובפרט בכתמים הנמצאים שלא בשעת הוסת, שהיא כמסולקת דמים באותה שעה עד שעת הוסת, וכמו שכתבו הרמב"ן והרשב"א (נדה טז ע"א), והר"ן (פרק ב' שבעות). ולכן יש להעמידה בחזקת טהרה, ואין לחוש להרגשה לאחר תשמיש או לאחר הטלת מי רגלים".

כ. וכ"ה שיטת רש"י (נדה נט ע"ב) והרשב"א בתורת הבית הארוך (בית שביעי בית הנשים שער רביעי סי' ב), שתמיד טהורה. וכ"פ מרן השו"ע (קצא). ובני אשכנז חוששים להחמיר, כי הרמ"א חשש לשיטות ראשונים אחרות שלא תמיד יש להקל עיי"ש. וכבר כתב הר"י עוזירי בשערי קדושה (סעי' פח) שאין לנו אלא פסק מרן (והרמב"ם, צ.ע.).

כא. קדושת ישראל (עמ' קכ הע' כג). ויל"ע בדעת הרמב"ם ועוד פוסקים. הערת אמו"ד: אם ראתה